

АНАЛИЗА НА ДИРЕКТНОТО И ИНДИРЕКТНОТО ИЗРАЗУВАЊЕ ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК

Марија Кусевска
Универзитет „Гоце Делчев“, Штип, Р. Македонија

X МАКЕДОНСКО-СЕВЕРНОАМЕРИКАНСКА КОНФЕРЕНЦИЈА ЗА
МАКЕДОНИСТИКА
30.08.-01.09.2018, Охрид

Опис на истражувањето

- Предмет: директно изразување во македонскиот јазик
- Говорен чин: приговарање
- Корпус: 439 приговори собрани преку Прашалник за пополнување на дискурс
50 приговори собрани во реални ситуации
- Ситуации: ситуациите се разликуваа според моќта на соговорниците, нивната блискост и тежината на прекршувањето

Дефинирање на директноста и индиректноста во изразувањето

■ Директно изразување:

- искази чие илокуциско значење е соодветно на буквалното значење на исказот

„Дај ми пенкало“

- Искази чие илокуциско значење не се поклопува со буквалното значење на исказот, но во дадениот контекст тоа е разбирливо и не е потребен поголем когнитивен напор за негово разбирање (конвенционална индиректност)

„Имаш ли пенкало?“

■ Индиректно изразување:

- Искази кои во дадениот контекст може да имаат повеќе значења, па намерата на говорителот не е јасна

„Гладна сум“

Реализација на директните приговори

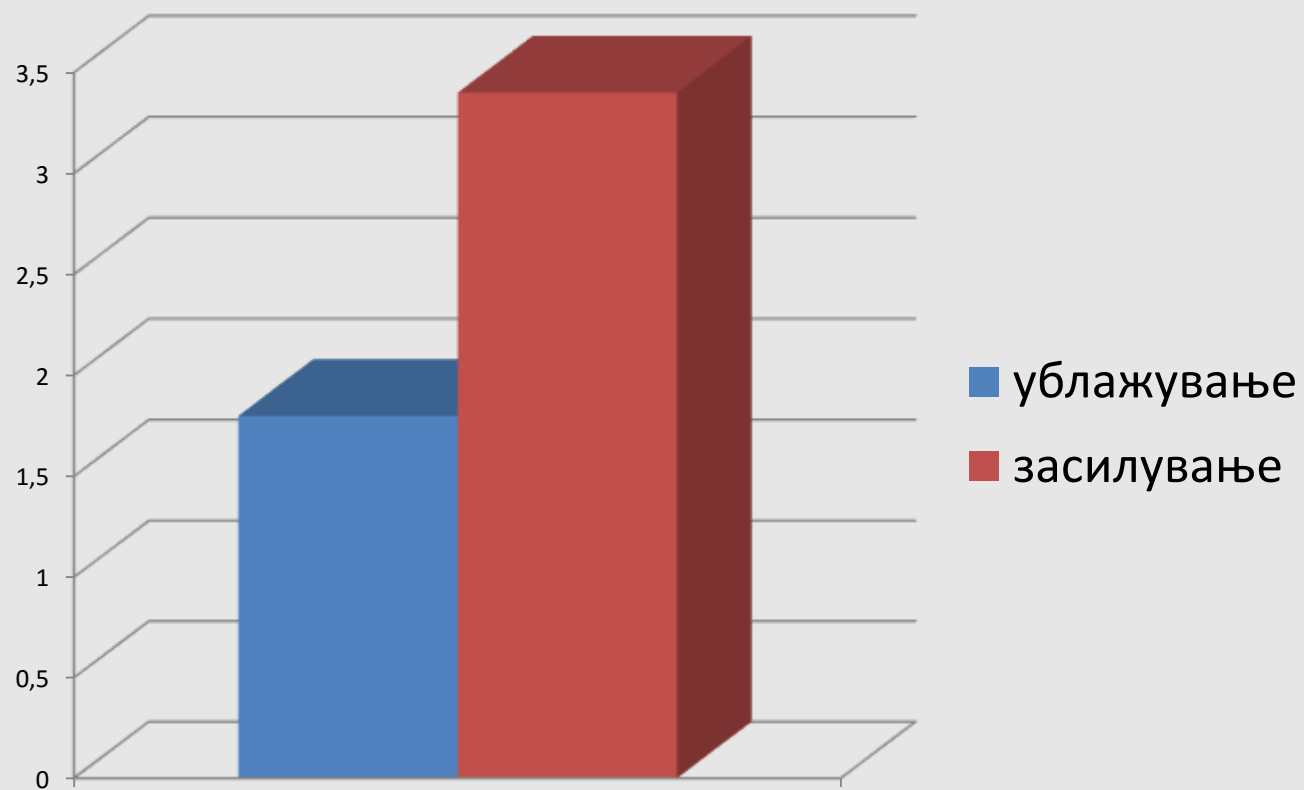
Асертивни изјави

- Во вид на објаснување за приговарањето
- Објаснувањата се силни
 - Ве замолувам да ја намалите музиката *бидејќи ми пречи.*
 - Јас ве замолувам доколку има можност да ми дадете шанса *бидејќи сметам дека заслужувам повеќе.*
 - Добро вечер соседи, ве замолувам ако може да го намалите гласот на музиката. *Имам за учење, не можам да се концентрирам*
- Силни лексеми (*ми пречи*), епистемички глаголи (*смета*), модални глаголи (*не може*)

Епистемички глаголи

	Погрешна оцена	Бучна забава	Одење преку ред	Доцнење на час	Оштетен автомобил	Вкупно
мисли	21	0	4	1	6	32
смета	30	0	2	0	0	32
знае	1	0	1	1	0	3
Вкупно	52	0	7	2	6	67

Засилување и ублажување

Засилување

- еписемички глаголи: *мисли, смета, знае*
- прилози: *многу (премногу), навистина, толку, сигурно, веќе, зарем, барем, сепак, секако;*
- модални глаголи: *мора, треба и не може.*
- силни лексеми: *ми пречи, бучава, некултурен, глуп, и сл.*
- сарказми: *Пешки побргу ќе стигневме, и тоа двапати ќе одевме и ќе се вратевме; Браво, бе, точно на време доаѓаш; Дали сум невидлива па застанавте пред мене?*

Ублажување

- прилози: *малку, само, можеби, за кратко;*
- Деминутив: *минутки;*
- теличните глаголи *поразговара, поучи, почека;*
- условните изрази *ако може, доколку дозволите/може (е можно, възможно; има можност), ако сакаш.*

Перформативни глаголи

	Погрешна оцена	Бучна забава	Одење преку ред	Доцнење на час	Оштетен автомоби л	Вкупно
ве/те замолувам/ замолам	13	14	10	3	0	41
ве/те молам	6	24	27	15	6	78
Вкупно	19	38	37	18	6	118

- *Ве/те молам* преовладува во сите ситуации освен во Погрешна оцена каде студентот изразува незадоволство од оцената што ја добил.
- *Ве/те молам* е помалку формален, посекојдневен е и повообичаен.
- *Ве/те замолувам, замолам* освен што е поформален, посилен е и имплицира поголемо инсистирање.
- Го зголемува растојанието: *Те замолувам да бидеш на време нареден пат*

- И свршената и несвршената форма скоро секогаш се ублажени со:
 - форми со кои се изразува можноста (*ако може, доколку може, дали може, ќе може ли*)
 - желбата на говорителот (*сакам, сакав*)
 - партикулата *ќе* со која се дава идна перспектива и со тоа замолувањето се прави понеобврзувачко.
- Тие се конвенционални јазични средства за ублажување на исказите. Исказите се директни, само нивната илокуциска сила, а со тоа и наметнувањето, се намалени.

- По перформативни форми *ве/те замолувам, замолам* скоро секогаш следат да-конструкции. Само по несвршената форма забележавме четири примери кои не беа типични и содржеа желбена конструкција или императив

- Професоре, *ве замолувам*, би сакала да направам увид на завршниот испит.

- Добар ден професоре, сакав да *ве замолам* дали имам шанса да го препологам испитот?

- Господине, *ве замолувам* запазете го редот. Сите ние сме овде за истиот филм.

- Ве замолувам дечко, одите преку ред, ни го преземавте редот за купување карти.

Комплемент на ве/те молам

- 44 – императивни конструкции
- 23 - да-реченици
- 11 - друго
- Поформални ситуации (Погрешна оцена) - да-конструкција.
- Понеформална ситуација - императивна конструкција.

Друго

- елиптични реченици (*Ај ве молам малку потивко*),
- замолување во вид на прашање (*Ќе ја намалите ли музиката, премногу е гласна, ве молам?; Ќе може ли малку да го намалите тонот, ве молам?*),
- асертивна изјава (*Ве молам, овде има ред*),
- именски додаток (*Ве молам професоре за увид на мојот испит*).

Императивни конструкции

	Погрешна оцена	Бучна забава	Одење преку ред	Доцнење на час	Оштетен автомобил	Вкупно
сам императив	0	1	25	5	4	35
ве/те молам + императив	1	12	19	9	6	47
ублажен императив	0	1 (слободно)	0	0	0	1
извинување + императив	0	0	7	0	0	7
1л. императив	0	0	0	8	1	9
Вкупно	1	14	51	22	11	99

Прашања

- Каде бе дечко?
- Леле, што си направил?
- Каде беше до сега? Ќе доцниме на час.
- Каде одиш преку ред? Врати се назад.
- Да не се успа? Изгледа заглави сношти на студентска.
- Пред да ти ја дадам, колата не беше оштетена. Да не случајно ја удри некаде?

Природен корпус

1. Дискурсни маркери: *е па, а, па, ама, да ама, а бе, ај, ај бе, е сега, е,*

- Марија, а ти за што ќе го користиш проектот?
- Леле, мене ли ме ставивте во средина? Па не можам јас тука да седам. Знаете колку е тврдо.
- А бе што ме донесе тука? Гледаш дека ништо нема.
- Марија, а бе многу пари си потрошила.
- Е сега како ќе го исчистиш тоа?
- Ама немаш време. Побрзај.
- Ај ве молам пуштете парно. Позади е ладно.

- конверзациски
- неформални
- изразуваат став/мислење на говорителот во поглед на дадената ситуација - спротивност, неодобрување, несогласување, чудење
- *Aj* – иницирање на дејство за да се промени ситуацијата (замолување, приговарање, сугерирање, советување)
- вршат засилувачка функцијата, ја зголемуваат конфронтацијата
- Почести се во неформалните отколку во формалните ситуации

2. Поголем број на прашања

■ Асертивни изјави – 23

- Јас сакам да кажам јавно нешто во врска со дипломските. Не може да се држи дипломска додека не се добие одлука.

■ Прашања – 24

Каде одиш? Седи тука.

Што ти е со телефонот? А? Зошто не креваш?

Можеш една вечер дома да поседиш? Кај скиташ по цели ноќи?

Ај бе Марија, овие ли ќе ги слушаме?

■ Императив – 3

- Немој да ми зборуваш. Сакам да го завршам ова.

■ Објаснение: неформални ситуации, силни искази за приговарање, засилен конфликт

3. Индиректност во формални ситуации – манипулативни прашања

Студент: Професорке, а може ли да ми кажете како да учам подобро?

Проф: Па добар ти беше тестот. Имаше неколку термини што не беа објаснети и некои прашања беа многу на кусо одговорени.

Студент: Зошто јас мислам дека добро го научив материјалот.

Студент: А јас кога ќе го правам тестот?

Проф. : На крај.

Студент: Е па кога на крај? Нема да бидам тука. Имам обврски.

А: Марија, а ти за што ќе го користиш проектот?

Б: Ама мене така ми рекоа да направам. Да напишам нешто за да се оправдам.

Заклучок

- Директното изразување е почесто од индиректното
- Директното изразување го карактеризираат асертивни изјави, директно замолување (перформативни глаголи и императивни конструкции), прашања
- Засилување на исказите
- Улогата на ДМ во конверзацијата
- Импликации за методологијата на истражување на говорните чинови